

Vedby kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karakteristik och bedömning

KARL JOHAN KEMBER, 2016-11-21

jais
arkitekter

—

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

Vedby kyrka

Klippans församling, Klippans pastorat, Åsbo kontrakt, Lunds stift
Vedby socken, Vedby 22:1, 20:1, Klippans kommun, Skåne län, Skåne

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Vedby ligger i nordöstra delen av Klippans kommun. Kyrkan ligger väl synlig på en höjd intill Bäljane å, i gränsen mellan ett kuperat skogslandskap och böljande, öppna odlingsmarker. Ån, ett biflöde till Rönne å, lär ha varit en kolonisationsled under förhistorisk tid. Lösfynd från stenåldern och en domarring i Norrtofta är några spår från äldre bosättningar i trakten. Befolkningsökningen vid övergången mot medeltiden ledde till att nya marker togs i bruk, och att byar bildades. Äldsta skriftliga belägget för byn Vedby är från 1362, då skrivet ”*Withby*”, med förleden ”with” i betydelsen ’skog’.

Vedby behöll i allt väsentligt sin uppbyggnad med ett fåtal gårdar kring kyrkan fram till 1800-talet. Vid denna tid växte byn och fick affär, skola, vattenkvarn och sin nuvarande kyrka, som ersatte den medeltida kyrkan på samma plats. Även kvarnen från 1867 och skolhuset från 1865 i rött tegel finns kvar. Den f.d. skolan, som ligger direkt söder om kyrkoanläggningen, används idag av en förskola och som kyrkstuga. Denna och kyrkan delar en gemensam parkering ut mot landsvägen.

Genom skiftet under 1830-talet delades marken upp mellan bönderna. Miljön i Vedby påverkades mindre än på många andra håll, genom att många av gårdarna blev kvar på sina ursprungliga platser. De har successivt byggts om under 1800-talets senare hälft eller tidigt 1900-tal, och några hus har tillkommit längs bygatan. Bland ägorna märks ”Bäckagården” med anor från 1700-talet och ”Annexhemmanet” öster om kyrkan.

På senare tid har Vedby krupit allt närmre det större samhället Klippan. Söder om kyrkbyn och ån i stadsdelen Söndraby byggdes Vedby skola 1953, och här har flera villakvarter växt fram under 1900-talets andra hälft. Naturen kring Vedby fungerar som ett populärt strövområde med vandringsleder m.m. för invånarna i kommunen.

Kyrkobyggnaden

Sedan sockenorganisationen etablerats under 1100-talet, fick Vedby sin första kyrka i slutet av seklet eller i början av 1200-talet. Den idag helt nedbrutna gråstenskyrkan

hade en typiskt romansk grundplan med långhus, lägre och smalare kor och absid. Kanske uppfördes kyrkan under inflytande av munkarna vid Herrevadskloster, som lär ha stått bakom många kyrkobyggen i närområdet. Under senmedeltiden tillkom ett vapenhus, som senare kom att rivas, och 1718 en fristående klockstapel. 1835 inreddes en sakristia, antingen som en separat volym eller inom den dåvarande kyrkans murar.

Liksom i många andra socknar, blev den medeltida kyrkan för trång när befolkningen snabbt växte under 1800-talet. I det längsta hade man försökt hålla den gamla kyrkan i stånd, bl.a. genom en läktare som ökade platsantalet. Efter upprepade klagomål och anmärkningar - bl.a. hade biskop Faxe ifrågasatt möjligheten att reparera byggnaden - beslöt sockenstämman år 1860 att låta bygga en helt ny kyrka. Ritningarna togs fram av den lokale byggmästaren A J Hallberg, som senare skulle komma att rita många kyrkor i Åsbos- och Bjäres kontrakt, och godkändes efter komplettering av J F Åbom vid Överintendentsämbetet. På Hallbergs ritningar finns tureller till orgelläktaren och vinden, som aldrig verkar ha realiserats, utan istället ersatts av trappor inifrån tornets vapenhus. Dessutom lades två sidoportaler till mot långhuset från dess västra gavel.

Arbetet inleddes 1863 under ledning av murarmästaren J Andersson, som enligt entreprenadkontraktet fick i stort sett alla inventarier i den gamla kyrkan, och utfördes med god hjälp av allmänhetens körslor och dagsverken. Den nya kyrkan byggdes av gråsten med tegelomfattningar och fick skiffertak, gjutjärnsfönster och tegelgolv. Stilmässigt anslöt kyrkan till Skånes medeltida kyrkor, med förhållandevis lågt torn, spetsbågiga fönster och trappgavlar, stildrag som åter blivit populära genom domkyrkoarkitekten C G Brunius omfattande verksamhet på 1840- och 50-talen. Under bygget uppdagade besiktningsmannen Helgo Zettervall, en av 1800-talets allra främsta restaureringsarkitekter, flera olika tekniska brister. Sedan dessa avhjälpats invigdes kyrkan år 1867.

1925 renoverades yttermurarna genom att vittrat tegel ersattes med nytt. Lös puts revs ned och ersattes av en hårdare cementputs som kalkavfärgades. Nya målningsarbeten på murar, smide och utvändigt trä gjordes 1944 och 1955, invändig målning 1947.

Inför jubileet 1967 gjordes en större, mestadels invändig restaurering under Torsten Leon Nilssons ledning. Kyrkorummet fick mycket av dagens utseende genom att den nygotiska altaruppsatsen, som sedan 1947 stått längs korets norrvägg, åter placerades på högaltaret. Altaruppsatsen från 1600-talet ställdes på ett nymurat sidoaltare. Valv och väggar kalkavfärgades och de dekorativa väggbårderna övermålad. Utvändigt gjordes bl.a. avtäckningar på trapptinnarna och tornets blinderingar.

1979-80 renoverades kyrkan av Forsberg och Wikerstål Arkitektkontor. Fasaderna målades med silikat, smidet med metallfärg och vissa avtäckningar byttes ut. 1983 försågs fönstren med innerbågar av trä.

1986-1990 reparerades kyrkan under översyn av Klippans stadsarkitekt Gert Björkman. Alla takfall lades om med ny skiffer på ny brädpanel, trapporna i vapenhuset byggdes om och under vilplanet placerades toalett och meditationsrum. Lösningen innebar delvis en återgång till ett tidigare utförande; läktaren hade varit underbyggd med panelväggar fram till 1967, då trapporna frilades av Torsten Leon Nilsson. Bänk- kvarterens sista rad togs bort och kyrkan ommålades invändigt med plastfärg.

2001 installerades en ny direktverkande elvärmeanläggning.

2014 gjordes en yttre renovering efter handlingar av Epcon Konsult AB. Fasaderna putsades och avfärgades vita och dörrar, fönster och luckor ommålades. Vidare byttes tornets ankarjärn mot nya, taket sågs över och lagades vid behov, översta trappsteget till torntrappan ersattes och flera plåtbeslag gjordes om med koppar.

Exteriör

Kyrkobyggnaden [1] från 1867 består av långhuset, ett fullbrett, tresidigt avslutat kor och ett kvadratisk västtorn. Kyrkan står på en kallmur av gråsten. Yttermurarna är skalmurar av skolad gråsten med ojämn skiftgång, vars uppbyggnad inte närmare har undersökts. Möjligen ingår återvunnen sten från den medeltida kyrkan i murverket. I tornfasaderna sitter svartmålade ankarslutar, som förnyades 2014 och följer tornets bjälklagsindelning. Kyrkorummets fasader rytmiseras av dess kvadratiska, plåtavtäckta strävpelare. Fasaderna är putsade och avfärgade med hydraulit. Den något utskjutande sockeln är målad i ljusgrått. Mot de ljusa ytorna kontrasterar brunrött tegel i dörr- och fönsteromfattningar, takens- och strävpelarnas flersprångiga gesimser och tornets- och långhusets gavelrösten mot väster och öster. Röstena är dekorerade med spetsbågiga blinderingar och rundbländen och avslutas av plåtbeslagna trapptinnar.

Det finns tre entréer till kyrkorummet; huvudentrén genom tornets västfasad och två sidoentréer från långhusets västgavel. Tornportalen, som nås genom en granittrappa, är högre med en femsprångig tegelomfattning. Ovanför den panelklädda, svartmålade dörren i ramverkskonstruktion finns ett murat tympanon buret av en avlastningsbåge med konsoler. Mitt på tympanonfältet sitter en sandstenstavla med Karl XV:s monogram. Sidoportalerna har en liknande utformning med spetsbågiga omfattningar i tre språng och enkeldörrar byggda av bräder och narar. Det finns även en prästentré till sakristian i öster, även den utformad på liknande sätt men med både en dörr och ett ovanfönster inskrivna inom tegelomfattningen.

Fönsteromfattningarna är flersprångiga och spetsbågiga med solbänkar avtäckta med svartmålad plåt. Fönsterbågarna av gjutjärn är indelade med mittpost i två lufter, som förenas i ett övre masverk med spetsbågar och fiskblåsemönster. Lufterna är diagonalt spröjsade med klarglas. Fönstren är försedda med tredelade innerbågar av gråmålat trä

från 1983. Tornets västfönster skiljer ut sig från övriga som ett rosettfönster med femsprångig omfattning. I tornet finns dubbla ljudöppningar i alla väderstreck med spetsbågiga, tvåsprångiga omfattningar och ljudluckor klädda med stående, svart panel.

Taken är täckta av grå skiffer från 1986-1990 av rektangulärt format med avskurna hörn, lagd i dubbeltäckning. Avtäckningsplåtar och beslag är gjorda i olika slags plåt.

[1]: Kyrkan från sydöst

Interiör

Vapenhuset har golv av röda tegelplattor, putsade och vitmålade väggar och ett slätputsat valv med fyrkantiga ribbor som tak. Ribborna vilar på tresprångiga pilastrar med tvåsprångiga kapitäl. Rummet domineras av trapporna som leder upp till orgelläktaren och vidare till en öppningsbar lucka i sydöstra valvkappan. Det finns även en igensatt lucka i sydvästra kappan. Trapporna, som delvis gjordes om 1990, är byggda av målad furu med balusterräcken och undersidorna klädda med spontpanel. Södra trappan har stängts av med ett räcke framför trapploppet. Under läktarbjälklaget finns förråd och toalett, inredda 1990 bakom vitmålade gipsväggar klädda med fanerade skivor in mot rummen. Portalerna mot orgelläktaren och långhuset är stickbågiga och slätputsade med gråmålad pardörrar i ramverkskonstruktion.

Kyrkorummet [2] består av tre skepp, täckta av spetsbågiga, putsade och vitavfärgade valv. Dess fyrkantiga ribbor leder till gulvitmålade väggpilastrar och knippepelare, vars grundplan har formen av fyrpass. Pelarna avslutas uppåt av kapitäl med två kragband. Långhuset är inrett med två fristående bänkkvarter, ställda på ett golv av röda tegel-

stenar lagda på flatan. Bänkkvarterens golv ligger kvar där man tagit bort en bänkrad längst ned i långhuset. Mitt- och sidogångarna, liksom det något upphöjda koret, är täckta av röda, kvadratiska tegelplattor. Mellan ytterfasadernas pilastrar står öppna bänkar, som delvis döljer de öppna installationerna med elementrör och elledningar klamrade till väggarna. Mittskeppets västligaste trave upptas av orgelläktaren, som bärs av avfasade, grönmarmorade pelare. Läktarens golv och undersida är klädda med målade bräder. Den femdelade barriären är tät, uppbyggd av grönmarmorade ramverk och fyllningar och sekundärt förhöjd med en handledare av fyrkantsstål. I speglarna finns målningssviten ”Från Abraham till Apostlagärningarna”. Den är gjord 1963- 64 av Erik Olson, medlem i Halmstadsgruppen, som efter sin konvertering till katolicismen 1950 blev en viktig kraft i den sakrala konstens förnyelse i Sverige.

[2]: Långhuset mot koret

Koret domineras av altaranordningen, inplacerad mellan mittskeppets pelare. Den gotiska altaruppsatsen fungerar, tillsammans med två ådringsmålade träväggar i ett liknande formspråk, som avgränsning mot sakristian bakom altaret. Predikstolen finns på korets södra sida, dopfunten på dess norra. Bakom funten står ett altare med altaruppsatsen, som har överförts från gamla kyrkan. I korvalvet hänger ett träkrucifix, en kopia efter 1200-talsoriginalet som förvaras på Historiska museet i Lund. Sakristians väggar är på insidan klädda med målade skivor. Rummet är inrett med bl.a. en låg hurts på altaruppsatsens baksida. På hurtsen står ett altarkors, som sannolikt prytt altaret då kyrkan uppfördes.

Från luckan i vapenhusets tak når man ett vilplan ovanför halvstensvalvet. De två översta tornbjälklagen är uppbyggda med bjälkar i två nivåer, som löper längs yttermurarna resp. i ett kors genom rummet, med ovanförliggande brädgolv. Väggarnas gråstensmurverk är synligt med fogarna brett utstrukna. Klockbocken är gjord av bilade furubjälkar med profilerade ändar. Från andra våningen leder en plywoodlucka till vinden över långhuset. Dess takstolar av furu, uppbyggda av högben, hanbjälkar, tassar, stödben och remstycken, förstärks av en bockkonstruktion ställd på murkrön i valvens hörn. Underlagstaket är av brädpanel från 1986-1990 utan synliga infästningar från yttertaket skiffertäckning. Tornets taklag, som är synligt upp i nock från klockvåningen, har en liknande konstruktion med samma smala brädpanel.

Inredning och inventarier

Huvudaltaret [3] från 1867 är byggd som en sammetsklädd träkonstruktion. *Dopaltaret* från 1967, som står längs norrväggen, är murat efter Torsten Leon Nilssons ritningar.

Altaruppsatsen [3] är tillverkad av ekådrat trä i gotisk stil. På Hallbergs sektionsritning saknas altaruppsatsen; istället står ett kors på altaret framför ett rakt altarskrank. Detta *altarkors* står idag i sakristian. Skrancket har byggts om till dagens sakristiaväggar, som kompletterats med den gotikinspirerade altaruppsatsen. Det är oklart när detta gjordes, men på kort från 1908 har altaranordningen fått sin nuvarande utformning. Altaruppsatsen har tre pannåer av C Viebeg, avdelade av ett ekådrat ramverk med förgyllda detaljer. Varje målning kröns av ett spetsbågigt överstycke med trepassformade blinderingar, prydda med stjärnor och en strålande sol. Tavlor föreställer Jesus på Golgata med Maria och Johannes vid korset, flankerade av Paulus och Petrus.

Altaruppsatsen från 1600-talet [4] i polykromt trä står på dopaltaret. Upphovsmannen är okänd. Uppsatsen är arkitektoniskt uppbyggd med nederst en predella, som bär en gavel av parställda kolonner och ett profilerat entablement. På kornischen står en ädikula med bruten fronton. Både ädikulan och huvudgaveln omges av sirliga beslagsvingar. Färgsättningen går i guld, blått, grönt och brunrött. Centralmotivet föreställer Kristus med törnekrona, den mindre målningen i ädikulan Kristus med korsfanan.

Dopfunten av sandsten anses vara samtida med den medeltida kyrkan. Funten är formad som en attisk bas med palmetter i hörnen. Cuppan är formad som en skål med en fris av rundbågar längs övre kanten. Upphovsmannen till funten är okänd.

Predikstolen från 1600-talet är utförd i ek med originalmålningen framtagen. Färgerna går i blått, grönt, rött och guld. Predikstolen vilar på en avfasad fot som via en karnisformad underdel övergår i den sexsidiga korgen. Dess fält avdelas av joniska kolonner, som uppbär ett profilerat listverk med bl.a. en textinskriftion. I fälten finns målningar av Kristus och evangelisterna inom rundbågiga portiker prydda med bladslingor. Till korgen går en trappa med ett gråmarmorerat räcke i ramverkskonstruktion, vars rundbågiga, rödgråa fyllningar tar efter något av korgens utseende. Ovan korgen hänger en åttkantig baldakin med karnisformad överdel. Predikstolens proveniens är inte utredd.

Bänkinredningen från 1867 är sluten och byggd av ramverk. Kvarterens utsidor är målade i rödbrunt med gröna speglar och överliggare, insidan i ljusgrått. I bänkarna ligger lösa dynor. Bänkarna fick sin nuvarande färgsättning 1947.

Orgeln, byggd 1928 av A Magnussons orgelbyggeri i Göteborg, har 17 stämmor fördelade på två manualer och pedal. *Orgelfasaden* är gjord av ådringsmålat trä med förgyllda detaljer. I dess mitt finns en vimperg med en trekantsgavel avskild av piptorn

med fialer. På ömse sidor om dessa finns rakt avslutade pipfält och fialer. Ramverket är prytt med gotiska detaljer såsom trifoliebågar, fyrpass, krabbor och korsblommor.

Storklockan från 1965 är gjuten i malm av E A Olsons klockgjuteri i Ystad. Den pryds med texter med namnen på givarna av klockan, och biskopen och kyrkoherdarna vid tiden. *Lillklockan* i malm är från 1718, tillverkad av Lars Wetterholtz och dekorerad med en inskription till Majestät Karl XIII och Vedby församling.

[3]: Den gotiska altarpuppisen

[4]: Altarpuppisen från 1600-talet

Övrigt

4 *panndæ* inom gulddramar, utförda på 1700-talet av provinsialmålaren Kristian Holst, med motiv av Kristus och apostlarna. De ingick fram till 1963 i orgelläktarens barriär, då de utskiftades mot Erik Olsons målningar och hängdes upp längst ned i långhuset.

Kyrkogården

Vedby kyrkogård har kontinuitet tillbaka till medeltiden och den dåvarande kyrkan. Läget intill kommunikationsleden Bäljane å var utmärkt för kyrkans lokalisering, och med läget uppe på höjden bör byggnaden varit väl synlig i landskapet. De medeltida kyrkogårdarna anses allmänt ha varit inhägnade, betade ängar, som både fungerade för gravsättning som för profana ändamål. Kyrkogårdarna behöll denna karaktär fram tills från slutet av 1700-talet- 1800-talet, då begravningsplatserna började anläggas efter

estetiska ideal med geometriska planlösningar, gångsystem, träd och planteringar. På laga skifteskartan från Vedby 1833 ligger kyrkogården, precis som nu, i byns södra del omgiven av jordbruksmark. Öster om den inhägnade, rektangulära begravningsplatsen ligger en kyrkojord, och norr om anläggningen ”Annexhemmanet”.

I samband med bygget av den nya kyrkan kom kyrkogården att förskönas och utvidgas 1867. Någon större expansion gjordes emellertid inte förrän 1938, då anläggningen utvidgades mot norr efter länsarkitekt Nils Blancks ritningar. Samtidigt flyttades annexhemmanet öster om kyrkan och landsvägen. Blancks handlingar skiljer sig på vissa sätt från dagens utseende och vad som sannolikt utfördes; han föreslog bl.a. att alla kvarter skulle gräsättas, men flertalet av utvidgningens gravplatser är idag grustäckta. Trädkransen av lind och gångsystemet lades däremot ut som planerat. Arbetena avslutades 1942 genom att ett bårhus uppfördes vid parkeringen i öster.

1987 tillkom en minneslund söder om kyrkan på tidigare jordbruksmark.

Beskrivning av kyrkogården

Kyrkogården omges i samtliga väderstreck av en gråstensmur som följer områdets topografi. Mot parkeringen i öster, minneslunden i söder och landskapet i väster fungerar muren som stödmur. På muren står mot öster och söder ett räcke i form av en järnkätting, i väster övergår kyrkogården direkt till de omgivande ängarna utan ytterligare avgränsning. Ut mot parkeringen och längs utvidgningens mur står lindar. Entréer finns mot öster och nordost. Huvudentrén i öster har ett fyrdelat grindparti med gjutjärnsgrindar innanför tegelmurade grindstolpar. Härifrån leder en rak, trädkantad grusgång upp mot kyrkan och prästentrén i öster. Kyrkan omges av singel med närmst fasaderna en något upphöjd nivå med en stenkant ut mot gångarna.

På de äldsta delarna av kyrkogården [5] finns såväl gravplatser med buxbomsinfattning, stankanter som fritt ställda i gräs. Små koncentrationer av äldre gravar finns närmst kyrkan i väster, liksom i sydöst där flera stenkantade gravplatser från tiden runt förra sekelskiftet är samlade. Gravstenarna från denna tid är mestadels stående stenar med brutna toppar, höga obelisker eller grovt bearbetade naturstenar, alla förhållandevis modest utformade med hantverks- och jordbruksanknutna titlar. Bland de ålderdomligare epiteten märks ”mönsterskrivare”, bland de mer ovanliga ”farfar och farmor”. På gravplatserna finns mestadels låga, vintergröna buskar och enkla blomplanteringar. Till de äldsta gravminnena hör ett järnkors från 1850, och vid grindstolparna mot parkeringen två lutande gravhällar som möjligen kan vara medeltida. Det yngsta gravmaterialet finns nordost om kyrkan [6] och på utvidgningen från 1938. Gravstenarna där är generellt sett låga, liggande och utförda i röd, grå eller svart granit med informella texter och dekorer. Flera typer av gravplatsutformning finns; grusgravar med buxbomsinfattning, urngravar samlade längs rygghäckar av bok, fritt

stående stenar eller stenar ställda i gemensamma planteringsramar med stenkant. Utvidgningen genomkorsas av ett rutnät av grustäckta gångar. På den lilla grässlätten i gränsen mot den gamla kyrkogården står några kastanjer.

En stentrappa leder ner till minneslunden, som ligger söder om kyrkan vid kullens fot. Dess skarpa slänt är planterad med buskar och träd. Vid gränsen mot kyrkstugan finns ett metallstängsel. Minneslunden domineras av en stor, grässatt gravsättningsplats ner mot vid trädridån längs ån. Längst i söder står en minnessten, och på ömse sidor om trapploppet blomsterhållare och ljusbärare.

[5]: Gamla kyrkogården från väster mot omgivningen

[6]: Kyrkogården från nordost

Byggnader på kyrkogården

I kyrkogårdens nordöstra del finns ett bårhus från 1942, ritat av Nils Blanck. Huset står i suterrängen med bårrummet på dess övre nivå. Murarna är i dess nedre del av rå betong, i dess övre del vitputsade. Taket är tältformat och täckt av röda tegelpannor. Pardörren till bårrummet är klädd med ekpanel.

Kulturhistorisk karaktärisering

Vedby kyrka ligger väl synlig, på en kulle strax norr om den lummiga skogsmiljön kring Bäljane å. I den pastorala jordbruksmiljön finns både natur- och skönhetsvärden. Byn har bevarat mycket av strukturen från tiden före skiftet, med flera av de successivt utbyggda gårdarna kvar på ursprungliga platser längs bygatan. Särskilt intresse tilldrar sig en välbevarad gård från 1700-talet i norra delen av byn, och det gamla skolhuset från 1865 som idag fungerar som kyrkstuga. Den f.d. skolan minner om den historiskt nära kopplingen mellan kyrka och skola, och om Vedbys storhetstid innan järnvägs- och industrisamhället Klippan växte fram och tog med sig flera av byns funktioner.

Kyrkogårdens äldsta delar fångar ännu något av förra sekelskiftets estetiska ideal, med grusade gångar och gravplatser kantade av buxbom eller stenramar. Det utglesade

gravmaterialet är tidstypiskt individualiserat men ändå modest, vilket väl svarar mot de förhållandevis anspråkslösa, lantbruksinriktade epiteten på gravstenarna. De norra delarna ger ett något splittrat intryck med sina varierade, successivt utbyggda gravplatser, där grusgravar med buxbomsomgärdning dominerar. Kyrkogårdens allmänna växtlighet är relativt begränsad, men kring kyrktomtens kanter står lindar och olika buskar som ger miljön en välgörande frodighet. Till miljöns värden hör också det välgestaltade bårhuset, och den vackra allén upp mot kyrkan från huvudentrén.

Kyrkan är en mäktig representant bland de många landsbygdskyrkor, som byggdes i Skåne under 1800-talets andra hälft. Dess yttre ansluter till den medeltidsinfluerade, gotiskt präglade stil, som pläderades för av Brunius under 1840- och 50-talen. Till stilen hör trappstegsgavlarna, strävpelarna, de spetsbågiga fönstren och variationen mellan vitputsade ytor och obehandlat tegel i gavelrösten, gesimser och omfattningar. Andra drag är influerade av nyklassicismen, såsom kyrkans symmetri, stora fönster och rena ytor. Exteriören är i stort sett intakt sedan kyrkan uppfördes; förändringarna inskränker sig i huvudsak till, att takskiffen bytts mot en jämngrå sort med avskurna-istället för raka hörn, och att plåtbeslagen moderniserats. Fönstrens gjutjärnsbågar är värdefulla som ett typiskt uttryck för sin tid och för att förmedla den gotiska stilen.

Kyrkans interiör är ljus och överskådlig. Kyrkorummet avslutas med ett fullbrett, tresidigt kor och är indelat i tre skepp, en uppbyggnad som ger associationer till det storslagna kyrkorummet i S:t Maria i Helsingborg. Skeppen vilar på tolv knippepelare, som står längs mittgången likt apostlarna framför altaret. Det breda kyrkorummet har även stora likheter med det, som den ritande byggmästaren J. Hallberg återvann till Höja kyrka 1882. Där finns samma axialsymmetri, liksom lösningarna med tre västportaler, odekorerade valv och slutna bänkkvarter omgärdade av tegelgångar. Dessa element förekom ofta i kyrkorna byggda runt 1800-talets mitt, innan nygotikens kyrkorum slog igenom fullt ut med öppna bänkar och cementgolv. Även lösningen med en altarsakristia i mittskeppet finns i båda kyrkorna. I Vedbys fall har den dock inte funnits från början, utan tillkommit genom att korskranket byggts om, och kompletterats med en gotisk altaruppsats. Förändringar har vidare skett i färgsättningen; bl.a. har bänkarna sedan 1947 fått toner som tar upp predikstolens kulörer, och de målade väggdekorationerna har försvunnit. Både putsade ytor och inventarier har ommålats med moderna färgtyper. Beklagligt är, att något av vapenhusets lätta och symmetriska karaktär gått förlorad, sedan södra trappan stängts av och ytorna under trapploppen inretts bakom moderna gipsväggar. De inre tillägg och ändringar man gjort saknar de ursprungliga arbetenas kvalitet, men påverkar samtidigt inte helhetskaraktären i någon större omfattning. Den yttre renoveringen 2014 är mer hänsynsfullt gjord och hantverksmässigt utförd.

Bland kyrkans äldre inventarier finns en predikstol och en altaruppsats från 1600-

talet, som båda har överförts från den gamla kyrkan. Dess proveniens är tyvärr inte utredd, men de är sannolikt provinsiella arbeten. Den gamla altartavlan har fått en bra placering vid dopplatsen längs korets norrsida. Pannåerna är målade av Kristian Holst, som bl.a. finns representerad i Hofterups- och Stora Harries- kyrkor. Kulturhistoriska värden finns också i den medeltida dopfunten och i den rikt dekorerade orgelfasaden.

Ett spännande inslag i kyrkorummet utgörs av Erik Olsons omfattande målningssvit längs orgelläktarens barriär, som tydligt bryter med kyrkorummets övriga stil. Olson, som i Skåne även finns representerad t.ex. i Mariakyrkan i Helsingborg, utvecklade från 1950-talet en religiös, färgrik och högkvalitativ konst utifrån sin egen starka tro. Han ansåg bl.a. att alla försök att avbilda Jesus vore att förminska honom, och ersatte därför den tänkta målningen av honom med en öppen port mot himmelriket.

Att tänka på

- Interiört bör den väl sammanhållna balansen mellan gotiska inslag och äldre inventarier värnas och nya tidsskikt tillfogas med försiktighet. Renoveringar och kompletteringar bör göras med traditionella metoder och ha hög kvalitet. Det är vidare viktigt att hitta en jämn temperaturgivning i kyrkorummet, då alltför stora variationer i klimatet innebär en påtaglig risk för inventarierna.
- Kyrkorummet upplevs idag fuktigt med missfärgade väggar. Installationerna är enkla med kablar och vs-rör klamrade längs fasaderna. Kyrkan bör planera för en interiör renovering, där ytskikten och installationerna ses över. Den direktverkande elen bör bytas mot ett mer miljömässigt uppvärmningssätt.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enl. 4 kap. kulturmiljölagen. Kyrkan och kyrkotomten ligger inom reg. fornlämning Vedby 84:1. Den utgör Vedbys gamla by/gårdstomt, fördelad på fyra tomter, och skyddas enligt 2 kap. fornminneslagen. Området Bäljane å- Vedby direkt söder om anläggningen är utpekad i Länsstyrelsens Naturvårdsprogram.

Källor och litteratur

470 nya kyrkor, bidrag till Sveriges arkitekturhistoria 1850-1890, Jakob Lindblad, RAÄ, 2009
Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg & Ingrid Sjöström, RAÄ, 2015
Underhållsplan för Vedby kyrka 2004-11-15, Ponnert Arkitekter, Degeberga, 2004

Regionmuseets i Kristianstads arkiv, Kristianstad, 1138 Vedby, Kyrkor

<http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html>, hämtad 2016-06-03

<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>, hämtad 2016-06-03

<http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskapsvard/kulturmiljoprogram/oversiktliga-kommunbeskrivningar/Pages/Klippan.aspx>, hämtad 2016-05-17

<http://www.bygdeband.se/plats/141110/sverige/skane-lan/klippan/vedby/>, hämtad 2016-06-02

Övriga uppgifter

Denna rapport, en kulturhistorisk karakteristik och beskrivning om Vedby kyrka, Åsbo kontrakt, har upprättats av:

Karl Johan Kember, Arkitekt SAR/MSA, Cert. sakkunnig avseende kulturvärden, JAIS arkitekter AB, Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg, 042-14 92 30, www.jais.se

Inventeringsdatum: 2016-05-25

Färdigställd rapport: 2016-11-21

Vedby kyrka - byggnadsbeskrivning

Stomme: Murverk – Natursten (gråsten)
Murverk - Tegel

Fasadmaterial: Puts

Fasadkulör: Vit

Takform: Sadeltak

Taktäckningsmaterial: Sten - skiffersten

Byggnadsdel: Torn- väster
Långhus
Kor- fullbrett, polygonalt, öster